

LA GRAN MENTIDA

CRISTOVAM BUARQUE

Exgovernador del Districte Federal de Brasília, professor de l'UNB i autor del llibre «La segona abolició».

Com més gran és la mentida, és més probable que hi creguin.
Goebbels, el propagandista del nazisme que va portar Hitler al poder.

Brasília

En nom del desenvolupament, els dirigents brasilers van fer treballar el poble per produir per als rics, amb la promesa que algun dia tots tindrien accés al fruit d'aquest treball.

Durant 50 anys, els pobres han estat convidats a produir automòbils en nom d'un desenvolupament que prometia ocupació, salari i, algun dia, un cotxe també.

Van ser cridats a construir cases per a rics, amb la perspectiva que també tindrien les seves pròpies cases; a construir universitats, amb la promesa que els seus fills hi estudiarien; a fer hotels i construir aeroports imaginant que el salari un dia també els permetria de viatjar.

Amb la mentida del desenvolupament, els dirigents van atraure treballadors i van justificar l'ús dels recursos públics per finançar productes que beneficiaven els rics. Van subsidiar, van finançar i van incentivar la producció per als rics, enganyant el poble amb la falsa promesa que aquest era el camí que beneficiaria a tots els brasilers.

Mentre els pobres produïen per als rics i l'Estat concentrava els seus recursos en la infraestructura econòmica, els nostres treballadors rebien salaris mínims, les seves cases no van ser construïdes, els seus carrers es van quedar sense canalització d'aigua, sense clavegueram, sense recollida d'escombraries, sense asfalt; els seus nens van quedar sense escoles o amb escoles sense qualitat; a les famílies, els van donar un sistema públic de salut vergonyós.

La gran mentida de Brasil va ser prometre que la riquesa eradicaria la pobresa. La pobresa només s'eradica produint directament allò que, quan existeix, elimina l'estat de pobresa: l'escola de qualitat per a tots; un sistema de salut competent que atengui a totes les famílies; mitjans de transport públic eficients; cases amb aigua, desguàs, recollida

d'escombraries, carrers asfaltats. I que cadascú pugui comprar el que necessiti.

L'economia brasilera va créixer, va augmentar la riquesa, va atendre la demanda dels rics i no les necessitats dels pobres. En lloc d'atendre aquestes necessitats de la població, els governs brasilers es van succeir mantenint la il·lusió que molts pobres produint per a pocs rics construirien una societat d'abundància.

Aquest estat existia per a auxiliar la producció, atenent la luxosa demanda dels rics, donant en canvi salaris ínfims per als pobres. Més o menys com feien els faraons, només que en comptes de construir túmuls, ara eren béns de consum, i en comptes de distribució de menjar, distribueixen salaris de gana.

Ja en els anys 60, aquesta mentida va començar a ser desemmascarada. Van sorgir els moviments per una reorientació del model de desenvolupament. Per continuar la mentida del desenvolupament, es va instaurar la dictadura, amb la mentida que defensava la democràcia. Quinze anys després de la redemocratització, no sabem encara la veritat.

La major victòria de la dictadura va ser fer-se innecessària, perquè tots van passar a creure la mentida que va exigir la seva imposició a la societat. Amb la globalització, la mentida s'amplia. Se sosté que la importació de béns i serveis, la robotització de la indústria i el capital especulatiu desenvolupen el país i eradicaran la pobresa al Brasil. I el poble continua sense els seus serveis essencials, sense un salari digne i, últimament, sense ni tan sols una esperança d'ocupació.

En lloc d'ocupació, s'implanten «fronts de treball». Una vegada més intenten enganyar el poble: a canvi d'un salari mínim, milers de mares tanquen els seus fills petits a casa. Reprodueixen en ells la pobresa en la qual

viuen perquè els rics tinguin la seva roba ben planxada. Com a estratègia per eradicar la pobresa, es produeix estètica per als rics i falta d'educació per als fills dels pobres.

La gran mentida, de tant ésser dita i repetida, penetrà en la imaginació de la població. El poble creu que augmentant la producció de béns per atendre la demanda dels rics, els pobres tindran les seves necessitats ateses i penetraran en el món de l'abundància. No només deixaran de ser pobres. Seran tots rics. Penetra en l'imaginari brasiler la idea que la riquesa és el contrari a la pobresa, que la seva eradicació ocorrerà fent que els pobres produeixin per als rics a canvi de salaris que servien com a escala social.

L'eradicació de la pobresa serà assolida només quan l'Estat brasiler surti del paternalisme en favor dels rics i es transformi en mobilitzador de l'immens potencial que existeix en les masses populars brasileres, encaminant-les a produir el que elles mateixes necessiten per sortir de la seva pobresa. Hi ha experiències que demostrin l'èxit de programes orientats en aquest sentit.

Al Districte Federal, fins a 1998, es pagava als adults analfabets aturats i pobres perquè aprenguessin a llegir. Es comprava la primera carta que cada un d'ells aconseguís escriure després d'un curs d'alfabetització. Es pagava a les mares pobres aturades perquè actuessin com a fiscals de l'assistència dels seus fills a les aules.

En lloc dels «fronts de treball» seria més eficient pagar les mares pobres per atendre les necessitats de desenvolupament dels seus fills. Altres programes poden fer aquest miracle: transformar pobres, ociosos per la desocupació, en agents de la seva pròpia sortida de la pobresa. Això costarà menys que el que es gasta actualment amb els subsidis donats a la producció per als rics.

El més difícil és convèncer que el final de la pobresa no està en l'inici de la riquesa. En un procés electoral, el candidat que promet més riquesa té més vots que el que mostra com és possible eradicar la pobresa. El vot d'aquell que avui no aconsegueix ni tan sols pagar l'autobús, és donat més fàcilment a qui promet amb seriositat la millora en el transport públic.

Qui promet universitat per a tots té més vots que el que promet portar a tots els nens fins a acabar el segon grau. La tragèdia major de Brasil és que tots acabem creient la gran mentida.

(Ve de la p. 211)

4. L'aportació del perdó a la humanització dels éssers humans. El que acabem de dir no treu importància a la dimensió interpersonal del perdó.

Ofertir perdó a l'altre és un acte summament personal. No és *absoldre* de pecats, distanciantament, en el rerefons canonista (el *ad instar iudicii* que diu Trento), sinó que, com va fer Jesús, és *acollir* a l'altre que ens ha ofès, cosa que significa no tancar-li futur, ofertir-li comunió, esperar que aquesta sigui acceptada i alegrar-se'n. "Quan vagin a disparar-me no m'embenin els ulls. Vull que vegin que els perdono." va dir Joan Alsina, afusellat a Xile el 1972.

Aquest perdó és gràcia, i qui es deixa perdonar fa una experiència de gratuïtat. Perdonar mai no pot ser un acte de dominació, encara que sigui subtil. Perdonar no és vèncer, com diu J. I. González Faus "Al contrari, és renunciar a una raó que es pot tenir, a un dret punitiu que pot ser molt real... per reconstruir la relació amb l'altre. El perdó tracta d'introduir... una lògica imprevista de gratuïtat que desfàci la lògica de rivalitat... El perdó aspira només a canviar l'altre i purificar el propi cor". Un perdó «dominador» sempre continuarà sent expressió de l'*hybris*. La seva superació més radical són les paraules de Jesús a la dona pecadora en el moment en que la «perdonava»: "La teva fe t'ha salvat" (Lc 7, 50).

El perdó, com a gràcia, té el seu propi poder. Instal·la el perdonat en la seva veritat. "Només el perdonat se sap pecador", deia K. Rahner. La gràcia és capaç del gran miracle de fer triomfar la veritat sobre un mateix. El perdonat queda alliberat de si mateix, i pot, llavors, explotar en generositat, com apareix en la meditació dels pecats en els *Exercicis espirituals*. Al perdonat agraït, sant Ignasi li demana que es pregunti "què farà" i li suggereix, simplement, "discórrer pel que hi hagi". La seva praxi pot quedar alliberada de l'*hybris* per no buscar-se un a si mateix, i per "fer la revolució com un perdonat".

Finalment, el perdonat pot, al seu torn, perdonar. "Estimats per estimar", diu Joan. "Alliberats per alliberar", diu Gustavo Gutiérrez. "Perdonats per perdonar", diu Jesús. Perdonar humanitza la realitat i l'ofensor. I humanitza qui atorga perdó.

Potser aquestes reflexions ajudin a comprendre el que està en joc en una situació en què es necessita reconciliació després de la barbàrie.

